

ΜΕΡΟΣ Α΄

Χριστοῦ τά Γενέθλια ἐορτάσωμεν

Δρ ΣΩΤΗΡΙΟΣ Ι. ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΓΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΡΩΜΑΝΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ «ΚΟΝΤΑΚΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ»

Εἰσαγωγή

Ο Ρωμανός ὁ Μελωδός γεννήθηκε στὴν Ἑμεσα τῆς Συρίας στὰ τέλη τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ σέ νεαρά, σχετικῶς, ἡλικία μετέβη στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου εἰς τὰ Κύρου. Ἐκεῖ συνέθεσε τοὺς περισσότερους ὕμνους του καὶ πολὺ γρήγορα συνδέθηκε μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανό, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέθεσε καὶ τὴ σύνθεση ἑνός «Κοντακίου» γιὰ τὴν Ἑορτὴ τῆς «καθιερώσεως» τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸν ὁποῖο ἀνακαίνισε μετὰ τὴν καταστροφὴ του, τὸ 532 μ.Χ., κατὰ τὴ διάρκειά τῆς «Στάσεως τοῦ Νίκα». Τὰ γνήσια «Κοντάκια» τοῦ Ρωμανοῦ, τὰ ὁποῖα σώζονται σήμερα, εἶναι περίπου ἑξήντα. Ἀνάμεσα σέ αὐτὰ ἀνήκει καὶ τὸ «Κοντάκιο», ποὺ θὰ ἀναλύσουμε στὴ συνέχεια. Τὸ παρὸν κείμενο ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τοὺς φιλολόγους Ρ. Maas καὶ Κωνσταντῖνο Τρυπάνη τὸ 1958. Μετέπειτα ἐπανεκδόθηκε ἀρκετές φορές. Τὸ κείμενο ποὺ χρησιμοποιοῦμε προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τῶν Καθηγητῶν Ἰωάννου Πολέμη καὶ Ε. Μίνεβα «*Βυζαντινὰ Ὑμνογραφικὰ καὶ Ἀγιολογικὰ Κείμενα*», Ἀθήνα 2016, σελ. 27-38. Ἡ ἔκδοσι αὐτὴ βασίζεται στὸν κώδικα 213 τῆς Μονῆς Πάτμου, λαμβάνοντας σοβαρὰ ὑπὸψη καὶ τὸν κώδικα 47 τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Προοίμιον

Ὁ πρὸ ἐωσφόρου ἐκ Πατρὸς ἀμίτῳρ γεννηθεὶς
ἐπὶ γῆς ἀπάτῳρ ἐσαρκώθη σήμερον ἐκ σοῦ·

ὄθεν ἀστήρ εὐαγγελίζεται μάγους,
ἄγγελοι δὲ μετὰ ποιμένων ὕμνουσι
τὸν ἄσπορον τόκον σου,
ἡ κεχαριτωμένη.

α΄

Τὸν ἀγεώρητον βότρυν βλαστήσασα ἡ ἄμπελος,
ὡς ἐπὶ κλάδων ἀγκάλαις ἐβάσταξε καὶ ἔλεγε·
«σὺ καρπός μου, σὺ ζωὴ μου,
<σὺ> ἀφ' οὗ ἔγνω ὅτι καὶ ὁ ἦμιν εἰμί· σύ μου Θεός·
τὴν σφραγίδα τῆς παρθενίας μου ὀρώσα ἀκατάλυτον,
κηρύττω σε ἄτρεπτον Λόγον σάρκα γενόμενον·
οὐκ οἶδα σποράν, οἶδα σε λύτην τῆς φθορᾶς·
ἀγνή γὰρ εἰμί, σοῦ προελθόντος ἐξ ἐμοῦ·
ὡς γὰρ εὗρες, ἔλιπες μήτραν ἐμὴν· ὀρώσα σῶαν αὐτὴν
διὰ τοῦτο πᾶσα κτίσις συγχορεύει μοι βοῶσα·
ἡ κεχαριτωμένη».

β΄

Οὐκ ἀθετῶ σου τὴν χάριν, ἧς ἔσχον πείραν, δέσποτα·
οὐκ ἀμαυρῶ τὴν ἀξίαν, ἧς ἔτυχον τεκοῦσά σε·
τοῦ γὰρ κόσμου βασιλεύω·
ἐπειδὴ κράτος τὸ σὸν ἐβάστασα γαστρί, πάντων κρατῶ·
μετεποίησας τὴν πτωχείαν μου τῇ συγκαταβάσει σου·
σαυτὸν ἐταπεινώσας καὶ τὸ γένος μου ὑψώσας·
εὐφράνθητέ μοι νῦν ἅμα, γῆ καὶ οὐρανός,
τὸν γὰρ ποιητὴν ὑμῶν βαστάζω ἐν χειρὶ·
γηνγενεῖς, ἀπόθεσθε τὰ λυπηρὰ θεώμενοι τὴν χαράν,
ἦν ἐβλάστησα ἐκ κόλπων ἀμιάντων καὶ ἤκουσα
ἡ κεχαριτωμένη.

γ΄

Ἑμνολογούσης δὲ τότε Μαρίας ὃν ἐγέννησεν,
κολακευούσης δὲ βρέφος ὃ μόνη ἀπεκύησεν,
ἤκουσεν ἡ ἐν ὀδύναις
τεκοῦσα τέκνα καὶ γηθομένη τῷ Ἀδάμ Εὐὰ βοᾷ·

«Τίς ἐν τοῖς ὤσί μου νῦν ἤχησεν ἐκεῖνο ὃ ἤλπιζον,
παρθένον τὴν τίκτουσαν τῆς κατάρας τὴν λύτρωσιν;
ἥς μόνη φωνὴ ἔλυσέ με τῶν δυσχερῶν,
καὶ ταύτης γονὴ ἔδισε τὸν τρώσαντά με,
ταύτην ἦν προέγραψεν ὁ τοῦ Ἀμώς, ἡ ῥάβδος τοῦ Ἰεσσαί,
ἡ βλαστήσασά μοι κλάδον, οὗ φαγοῦσα ἀνθήσομαι,
ἡ κεχαριτωμένη.

δ'

Τῆς χελιδόνος ἀκούω τὸν ὄρθρον συριζούσης μοι·
τὸν ἰσοθάνατον ὕπνον, Ἀδάμ, ἀφεις ἀνάστηθι·
ἄκουσόν μου τῆς συζύγου·
ἐγώ, ἡ πάλαι πτώμα προξενήσασα βροτοῖς, νῦν ἀνιστῶ·
κατανόησον τὰ θαυμάσια· ἰδὲ τὴν ἀπείρανδρον
διὰ τοῦ γεννήματος ἰωμένην σε τοῦ τραύματος·
ἐμὲ γὰρ ποτὲ εἶδεν ὁ ὄφις καὶ ἐσκίρτα·
ἀλλ' ἄρτι ὀρῶν τοὺς ἐξ ἡμῶν φεύγει συρτός·
κατ' ἐμοῦ μὲν ὑψωσε τὴν κεφαλὴν, νυνὶ δὲ ταπεινωθεὶς
κολακεύει, οὐ συριζει, δειλιῶν ὃν ἐγέννησεν
ἡ κεχαριτωμένη.

ε'

Ἀδάμ ἀκούσας τοὺς λόγους, οὓς ὕφανεν ἡ τάλαινα,
ἐκ τῶν βλεφάρων τὸ βάρος εὐθέως ἀποθέμενος,
ἀνανεύει ὡς ἐξ ὕπνου·
τὸ οὖς γυμνώσας, ὃ ἔφραξε παρακοῆ, οὕτως βοᾷ·
«γλυκηροῦ ἀκούω κελαδήματος, τερπνοῦ {δὲ} μινυρίσματος·
ἀλλὰ τοῦ μελίζοντος νῦν ὁ φθόγγος οὐ τέρει με·
γυνὴ γὰρ ἐστίν, ἥς καὶ φοβοῦμαι τὴν φωνήν·
ἐν πείρᾳ εἰμί, ὅθεν τὸ θῆλυ δειλιῶ·
ὁ μὲν ἦχος θέλγει με ὡς λιγυρός, τὸ ὄργανον δὲ δονεῖ,
μὴ ὡς πάλαι με πλανήσῃ, ἐπιφέρουσα ὄνομα
ἡ κεχαριτωμένη».

ς΄

«Πληροφορήθητι, ἄνερ, τοῖς λόγοις τῆς συζύγου σου·
οὐ γὰρ εὐρίσκεις με πάλιν πικρά σοι συμβουλευούσαν·
τὰ ἀρχαῖα γὰρ παρῆλθε
καὶ νέα πάντα δείκνυσι ὁ τῆς Μαρίας γόνος Χριστός·
τούτου τῆς νοτίδος ὀσφράνθητι καὶ εὐθέως ἐξάνθησον,
ὡς στάχυς ὀρθώθητι· τὸ γὰρ ἔαρ σε ἔφθασεν·
ὁ Κύριος Ἰησοῦς πνέει ὡς αὔρα γλυκερά·
τὸν καύσωνα ᾧ ἦς ἀποφυγῶν τὸν αὐστηρὸν
δεῦρο ἀκολούθει μοι πρὸς Μαριάμ, καὶ αὐτῆς πρὸ τῶν ποδῶν
ἐρρημένους θεωροῦσα, εὐθέως σπλαγχνισθήσεται
ἡ κεχαριτωμένη».

ζ΄

«Ἐγνων, ᾧ γύναι, τὸ ἔαρ καὶ τῆς τρυφῆς ὀσφραίνομαι,
ἧς ἐξεπέσαμεν πάλαι· νῦν γὰρ ὀρῶ παραδείσων
νέον ἄλλον τὴν παρθένον,
φέρουσαν κόλποις αὐτὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ὅπερ ποτὲ
Χερουβὶμ ἐτίρει τὸ ἅγιον πρὸς τὸ μὴ ψαῦσαι με·
τὸ τοιοῦτον ἄψαυστον· τοῦτο βλέπων φυόμενον,
ἡσθίμπν πνοῆς, σύζυγε, τῆς ζωοποιοῦ,
τῆς κόνιν ἐμὲ ὄντα καὶ ἄψυχον πηλὸν
ποιπισάσης ἔμψυχον· ταύτης ἐγὼ τῆ εὐδοσίᾳ ῥωσθεῖς,
πορευθῶ πρὸς τὴν ἀνθοῦσαν τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν,
τὴν κεχαριτωμένην».

η΄

Ἴδου ἡμεῖς πρὸ ποδῶν σου, παρθένε μήτηρ ἄμωμε,
καὶ δι' ἡμῶν πᾶν τὸ γένος τοῖς ἴχνεσί σου πρόκειται·
μὴ παρίδης τοὺς τεκόντας,
ἐπειδὴ τόκος ὁ σὸς ἀνεγέννησε νῦν τοὺς ἐν φθορᾷ
τὸν ἐν Ἄιδῃ παλαιωθέντα με Ἄδᾶμ τὸν πανάθλιον·
οἰκτεῖρησον, θύγατερ, τὸν πατέρα σου στένοντα·
τὰ δάκρυά μου βλέπουσα σπλαγχνισθητί μοι
καὶ τοῖς ὀδορμοῖς κλίνον τὸ σῆς σου εὐμενῶς·
τὰ δὲ ῥάκη βλέπουσα ἄπερ φορῶ, ἃ ὄφεις ὑφανέ μοι,

ἄμειψόν μου τὴν πενίαν ἐνώπιον οὗ ἔτεκες,
ἢ κεχαριτωμένη.

θ'

Νῦν, ἢ ἐλπίς τῆς ψυχῆς μου, κάμοῦ τῆς Εὐας ἄκουσον
καὶ τῆς ἐν λύπαις τεκούσης τὸ αἴσχος ἀποσόβησον,
ὡς ἰδοῦσα ὅτι πλέον
ἐγὼ ἢ τλήμων τοῖς ὀδυρμοῖς τοῦ Ἀδάμ τίκω τὴν ψυχίν·
τῆς τρυφῆς γὰρ οὗτος μνησκόμενος, ἐμοὶ ἐπανίσταται
λοιδορῶν ὡς εἶθε μὴ τῆς πλευρᾶς μου ἐβλάστησας·
καλὸν ἦν μὴ σὲ λαβεῖν εἰς βοήθειάν μου·
οὐκ ἔπιπτον γὰρ νῦν εἰς τοῦτον τὸν βυθόν·
καὶ λοιπὸν μὴ φέρουσα τὸν ἐλεγμὸν μηδὲ τὸν ὄνειδισμὸν
κατακάμπτω τὸν αὐχένα, ἕως οὗ ἀνορθώσης με,
ἢ κεχαριτωμένη.

ι'

Οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ Μαρίας τὴν Εὐαν θεωρήσαντες
καὶ τὸν Ἀδάμ κατιδόντες, δακρῦειν κατηπείγοντο·
ὁμῶς στέγει καὶ σπουδάζει
νικᾶν τὴν φύσιν ἢ παρὰ φύσιν τὸν Χριστὸν σχοῦσα υἰόν·
ἀλλὰ τὰ σπλάγχνα ἐταράττετο, γονεῦσι συμπάσχουσα·
τῷ γὰρ ἐλεήμονι μήτηρ ἔπρεπεν εὐσπλαγχνος·
διὸ πρὸς αὐτούς· «παύσασθε τῶν θρηνῶν ὑμῶν,
καὶ πρέσβις ὑμῶν γίνομαι πρὸς τὸν ἐξ ἐμοῦ,
ὑμεῖς δὲ ἀπώσασθε τὴν συμφορὰν, τεκούσης μου τὴν χαρὰν·
ὡς γὰρ πάντα τὰ τῆς λύπης ἐκπορθήσασα, ἦκω νῦν
ἢ κεχαριτωμένη.

ια'

Υἰὸν οἰκτίρονα ἔχω καὶ λίαν ἐλεήμονα·
ἐξ ὧν γὰρ τὴν πείραν εὖρον, προσέσχον τὸ πῶς φείδεται·
πῦρ ὑπάρχων, ὄκισέ με
τὴν ἀκανθώδη καὶ οὐ κατέφλεξεν ἐμὲ τὴν ταπεινὴν·
ὡς πατὴρ οἰκτεῖρει υἱὸς αὐτοῦ, οἰκτεῖρει ὁ γόνος μου
τοὺς φοβουμένους αὐτόν, ὡς Δαυὶδ προεφίπτευσέ·

τὰ δάκρυα οὖν στείλαντες, ἐκδέξασθέ με
καὶ πρέσβις ὑμῶν γίνομαι πρὸς τὸν ἐξ ἑμοῦ·
ὕπερ εὐρέθη μοι ὁ γεννηθεὶς ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός·
ἡσυχάσατε ἀλύπτως· πρὸς αὐτὸν γὰρ εἰσέρχομαι
ἢ κεχαριτωμένη.

ιβ΄

Ῥήμασι τούτοις Μαρία, καὶ ἄλλοις δὲ τοῖς πλείοσι,
παρακαλέσασα Εὐαν καὶ ταύτης τὸν ὁμόζυγα,
εἰσελθοῦσα πρὸς τὴν φάτνην,
αὐχένα κάμπτει καὶ δυσωποῦσα τὸν υἱὸν οὕτω φησὶν·
«ἐπειδὴ με, τέκνον, ἀνύψωσας τῇ συγκαταβάσει σου,
τὸ πενιχρὸν γένος μου δι' ἑμοῦ νῦν αἰτεῖται σε·
Ἄδὰμ γὰρ πρὸς με ἤλυθε στενάζων πικρῶς·
Εὐὰ δὲ αὐτῷ ὀδυνωμένῳ συνθηρνεῖ·
ὁ δὲ τούτων αἴτιος ὄφρις ἐστὶ τιμῆς γυμνώσας αὐτούς·
διὰ τοῦτο οκεπασθῆναι ἔξαιτοῦσι βοῶντες μοι·
ἢ κεχαριτωμένη.

ιγ΄

Ὡς δὲ τοιαύτας δεήσεις προσήγαγεν ἡ ἄμωμος,
ἀνακειμένος ἐν φάτνῃ, λαβὼν εὐθὺς ὑπέγραψεν·
ἐρμηνεύων τὰ γραφέντα
φησὶν· «ὦ μήτερ, καὶ διὰ σὲ καὶ διὰ σοῦ σώζω αὐτούς·
εἰ μὴ σῶσαι τούτους ἠθέλησα, οὐκ ἂν ἐν σοὶ ᾤκησα,
οὐκ ἂν ἐκ σοῦ ἔλαμπα, οὐκ ἂν μήτηρ μου ἦκουσας·
τὴν φάτνην ἐγὼ διὰ τὸ γένος σου οἰκῶ·
μαζῶν δὲ τῶν σῶν βουλόμενος νῦν γαλουχῶ·
ἐν ἀγκάλαις φέρεις με χάριν αὐτῶν· ὄν σὺχ ὀρᾷ Χερουβίμ,
ἰδοὺ βλέπεις καὶ βαστάζεις καὶ ὡς υἱὸν κολακεύεις με,
ἢ κεχαριτωμένη».

ιδ΄

Μητέρα σὲ ἐκτισάμην, πατέρα μου μὴ δείξας σοι,
καὶ ὥσπερ βρέφος αὐξάνω ὁ ἐκ τελείου τέλειος·
τοῖς σπαραγάνοις ἐνελοῦμαι

διὰ τοὺς πάλαι χιτῶνας δερματίνους φορέσαντας,
τὸ δὲ σπῆλαιόν μοι ἐράσιμον διὰ τοὺς μισήσαντας
τρυφὴν καὶ παραδείσον καὶ φθορὰν ἀγαπήσαντας·
παρέβησάν μου τὴν ζωηφόρον ἐντολήν·
κατέβην εἰς γῆν, ἵνα ἔχουσιν ἄφθαρτον ζωὴν·
ἂν δὲ καὶ τὸ ἕτερον μάθης, σεμνή, ὃ μέλλω δρᾶν δι' αὐτούς,
μετὰ πάντων τῶν στοιχείων σὲ δονεῖ τὸ γενόμενον
ἢ κεχαριτωμένη.

ιε´

Ἄλλὰ τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ πᾶσαν γλῶσσαν πλάσαντος
καὶ τῆς μητρὸς τὰς δεήσεις ταχέως ὑπογράψαντος,
«ἔτι», εἶπεν ἡ Μαρία,
«ἐὰν λαλήσω, μὴ ὀργισθῆς μοι τῇ πιλῶ, ᾧ πλαστουργέ·
ὡς πρὸς τέκνον παρησιάσομαι· θαρρῶ ὡς σὲ γεννήσασα·
σύ γὰρ μοι τῷ τόκῳ σου πᾶσαν καύχησιν ἔδωκας·
ὃ μέλλεις τελεῖν, τί ἔστι θέλω νῦν μαθεῖν·
μὴ κρύψης ἐμοὶ τὴν ἀπ' αἰῶνος σου βουλήν·
ὅλον σὲ ἐγέννησα· μάθω τὸν νοῦν ὃν ἔχεις περὶ ἡμῶς,
ἵνα μάθω καὶ ἐκ τούτου ὅσης ἔτυχον χάριτος
ἢ κεχαριτωμένη».

ις´

«Νικᾷς με διὰ τὸν πόθον, ὃν ἔχω πρὸς τὸν ἄνθρωπον»,
ὁ ποιητὴς ἀπεκρίθη, «ἐμὴ δούλη καὶ μητὲρ μου·
οὐ λυπῶ σε· γνωριῶ σοι
ἃ μέλλω πράττειν καὶ θεραπεύσω σου ψυχὴν, ᾧ Μαριάμ·
τὸν ἐν ταῖς χερσί σου φερόμενον, τὰς χεῖρας ἡλούμενον
μετὰ μικρὸν ὄψει με, ὅτι στέργω τὸ γένος σου·
ὃν σύ γαλουχεῖς, ἄλλοι ποτίσουσι χολήν·
ὃν καταφιλεῖς, μέλλει πληροῦσθαι ἐμπυσμῶν·
ὃν ζῶν ἐκάλεσας, ἔχεις ἰδεῖν κρεμάμενον ἐν σταυρῷ,
καὶ δακρυεῖς ὡς θανάοντα, ἀλλ' ἀσπάσῃ με ἀναστάνα,
ἢ κεχαριτωμένη.

ιζ΄

Ὅλων δὲ τούτων ἐν πείρᾳ βουλήσει μου γενήσομαι·
καὶ πάντων τούτων αἰτία διάθεσις γενήσεται,
ἦν ἔκπαλαι ἕως ἄρτι
πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐπεδειξάμην ὡς Θεὸς σῶσαι ζητῶν». *Μαριὰμ δὲ τούτων ὡς ἤκουσεν, ἐκ βάθους ἐστέναξε
βοῶσα· «ὁ βότρυς μου, μὴ ἐκθλίψωσί σε ἄνομοι·
βλασπίσαντός σου, μὴ ὄψομαι {τοῦ ἐμοῦ} τέκνου ταφίν».*
ὁ δὲ πρὸς αὐτὴν ἔφησεν οὕτως εἰπὼν·
«παῦσαι, μήτερ, κλαίουσα ὃ ἀγνοεῖς· ἐὰν γὰρ μὴ τελεσθῆ,
ἀπολοῦνται οὗτοι πάντες, ὑπὲρ ὧν ἰκετεύεις με,
ἢ κεχαριτωμένη».

ιη΄

Ὅπνιν δὲ νόμισον εἶναι τὸν θάνατόν μου, μήτηρ μου·
τρεις γὰρ ἡμέρας τελέσας ἐν μνήματι θελήματι,
μετὰ ταῦτα σοὶ ὀρώμαι,
ἀναβιώσας καὶ ἀνακαινίσας τὴν γῆς καὶ τοὺς ἐκ γῆς·
ταῦτα, μήτερ, πᾶσιν ἀνάγγειλον· ἐν τούτοις πλουτίσθητι·
ἐκ τούτων βασιλευσον, διὰ τούτων εὐφράνθητι.»
*Ἐξῆλθεν εὐθύς ἡ Μαριὰμ πρὸς τὸν Ἀδάμ,
εὐαγγελισμὸν φέρουσα τῆ Εὐᾶ φησί·
«τέως ἡσυχάσατε, ὅσον μικρόν· ἠκούσατε γὰρ αὐτοῦ,
ἅπερ εἶπεν ὑπομένειν δι' ὑμᾶς τοὺς βοῶντας μοι·
ἢ κεχαριτωμένη».*

Ἑρμηνευτικά Σχόλια:

Ὅπως κάθε «Κοντάκιο» τοῦ Ρωμανοῦ, ἔτσι καὶ τό δικό μας ξεκινᾷ μέ ἓνα «προοίμιο», στό ὁποῖο συνοπτικά ἀναλύεται ἡ ἔννοια τῆς Ἑορτῆς: *«Εκεῖνος πού γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα, χωρίς μητέρα, πρὶν ἀπό τόν ἑωσφόρο, σήμερα σαρκώθηκε ἀπό σένα ἐπάνω στή γῆ. Γι' αὐτό ἓνα ἀστέρι δίνει τό χαρμόσυνο μήνυμα στους μάγους, ἐνῶ οἱ ἄγγελοι δοξολογοῦν μαζί μέ τούς ποιμένες τήν ἄνευ σπορᾶς γέννησί σου, ὦ Κεχαριτωμένη».*

Σ' αὐτό τό μικρό κείμενο ἡ βασική ιδέα εἶναι ὅτι ὄλο τό σύμπαν ἐνώνεται σέ μία κοινωνία καί δοξολογεῖ τόν Κύριο. Ὁ Ἀπάτωρ Υἱός τοῦ Θεοῦ γίνεται

Ἀμίτωρ ἄνθρωπος. Τά ἐπουράνια πού ἐκπροσωποῦνται ἀπό τόν ἀστέρα καί τούς ἀγγέλους δοξολογοῦν τή γέννηση τοῦ Κυρίου μαζί μέ τούς ποιμένες πού ἐκπροσωποῦν τή γῆ.

Στόν πρῶτο οἶκο τοῦ ὕμνου ἡ Θεοτόκος παρουσιάζεται ὡς «ἄμπελος», ἡ ὁποία κρατᾷ στήν ἀγκάλη της τόν ἀγεώρητον βότρυν: «*Ἡ ἄμπελος πού βλάστησε τόν ἀγεώρητον βότρυν, τόν βάσταξε στήν ἀγκάλη της σάν ἐπάνω σέ κλαδιά καί ἔλεγε: Ἐάν εἶναι ἐκεῖνος ἀπό τόν ὁποῖο κατανόησα ὅτι ἐξακολουθῶ νά εἶμαι αὐτό πού ἤμουν. Ἐάν εἶναι ὁ Θεός μου, βλέποντας τή σφραγίδα τῆς παρθενίας μου ἀβλαβῆ, κηρύττω ἐσένα ὡς τόν ἄτρεπτο Λόγο πού ἔγινε σάρκα. Δέν γνώρισα σπορά, γνωρίζω ὅμως ὅτι ἐσύ εἶσαι ὁ καταλύτης τῆς φθορᾶς, διότι εἶμαι ἀγνή, ἄν κι ἐσύ βγῆκες ἀπό ἐμένα. Ἄφησες τή μήτρα μου ὅπως τή βρῆκες, γι' αὐτό ὅλη ἡ κτίσις χορεύει μαζί μου βλέποντάς την σῶα καί μοῦ λέει, ὦ Κεχαριτωμένη.*

Ὅπως βλέπουμε, ὁ Ρωμανός παρουσιάζει τή Θεοτόκο ὡς τόν πρῶτο κήρυκα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου. Δέν δέχτηκε μόνο τό χαρμόσυνο ἄγγελμα τοῦ ἀγγέλου ἡ ἴδια, ἀλλά γίνεται καί ἡ πρώτη «Ἀπόστολος» κατά κάποιον τρόπο. Ἔτσι ἡ λέξι «Κεχαριτωμένη» πού χρησιμοποίησε ὁ ἄγγελος στόν Εὐαγγελισμό, τώρα στή γέννηση τοῦ Κυρίου ἀποκτᾷ ἕνα ἀκόμη βαθύτερο νόημα.

Παρόμοια ἰδέα ἐκφράζει ἡ Θεοτόκος στόν δεύτερο οἶκο, ὅπου καλεῖ καί τή γῆ καί τόν οὐρανό νά ἀποβάλλουν τή λύπη καί νά συμμετάσχουν στή γενική χαρά. Ὅπως βλέπουμε, ὁ Ρωμανός δίνει στόν ὕμνο του χαρακτήρα καθαρά διηγηματικό. Στόν τρίτο οἶκο τό σκηνικό ἀλλάζει, μεταφερόμαστε σέ ἄλλη διάσταση καί βρισκόμαστε σέ ἄλλο κόσμο, ὅπου ἡ Εὐα πιγαίνει στόν Ἀδάμ καί τοῦ ἀνακοινώνει τή χαρμόσυνη εἶδηση πού ἄκουσε ἀπό τή νέα Εὐα, τή Θεοτόκο. Ἡ παλαιά Εὐα μιλᾷ μέ τόν ἐξῆς πολύ ἐντυπωσιακό τρόπο, στόν τρίτο καί τέταρτο οἶκο, στόν Ἀδάμ: «*Ἀκούω τίν χελιδόνα νά μοῦ τραγουδᾷ τόν ὄρθρο. Ἀδάμ ἄφησε τόν ὕπνο πού εἶναι ἴσος μέ θάνατο καί σίκω ἐπάνω. Ἄκουσε τή σύζυγό σου. Ἐγώ πού προηγουμένως προξένησα τίν πτώση τώρα ἀνασταίνω. Δές τά θαύματα. Δές τίν ἀπίρανδρο Παρθένο, ἡ ὁποία μέσω τῆς γεννήσεώς της σέ θεραπεύει ἀπό τό τραῦμα. Ἐμένα μέ εἶδε κάποτε ὁ ὄφις καί σκιροῦσε ἀπό χαρά. Τώρα, ὅμως, βλέποντας τούς ἀπογόνους μας φεύγει σφυρίζοντας. Ἐναντίον μας σίκωσε τό κεφάλι του. Τώρα, ὅμως, ταπεινωμένος μᾶς κολακεύει, δέν τραγουδᾷ, φοβούμενος Ἐκεῖνον πού γέννησε ἡ Κεχαριτωμένη.*

Πολύ συχνά στά ἔργα τοῦ Ρωμανοῦ, ἐκτυλίσσεται ἕνας ἐκτενής διάλογος μεταξύ τοῦ Ἀδάμ, πού διστάζει, καί τῆς Εὐας, πού τόν ἐνθαρρύνει. Στόν

πέμπτο οἶκο ὁ Ἀδάμ μιλάει, ἀπευθύνεται σέ εὐθύ λόγο, στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του καί λέει: *«Ἀκούω γλυκό κελάπημα καί γλυκό μουρμούρισμα, ὅμως ὁ ἦχος τοῦ τραγουδιοῦ δέν μ' εὐχαριστεῖ, διότι εἶναι γυναίκα καί φοβᾶμαι τή φωνή της. Ἔχω πικρή ἐμπειρία, γι' αὐτό φοβᾶμαι τίς γυναῖκες. Ὁ εὐχάριστος ἦχος μέ εὐχαριστεῖ, ὅμως τό ὄργανο τοῦ ἦχου μέ κάνει νά ταράσσομαι, μήπως πάλι μέ ξεγελάσει, χρησιμοποιώντας ὡς πρόσχημα τό ὄνομά της, Κεχαριτωμένη».*

Στόν ἕκτο οἶκο ἡ Εὐα ἐξακολουθεῖ νά ἐνθαρρύνει τόν σύζυγό της λέγοντας μέ πολύ δεικτικό τρόπο: *«Ἐφυγαν τά παλιά, ὅλα τά κάνει καινούργια ὁ Υἱός τῆς Μαρίας, ὁ Χριστός. Ὁσφράνσου τή μυρωδιά τῆς δροσιάς καί ἀμέσως βγάλε ἄνθη. Ἡ ἄνοιξη σέ πρόφτασε. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς πνέει σάν γλυκιά αὐρα».*

Στόν ἔβδομο οἶκο τό σκηνικό πάλι ἀλλάζει. Σάν σέ μία σκηνή θεάτρου ὁ Ρωμανός παρουσιάζει τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐα, χωρίς νά προειδοποιεῖ τόν ἀναγνώστη, εἰσάγοντας ἀπλῶς τά λόγια τοῦ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος εἶναι πεσμένος στά πόδια τῆς Θεοτόκου: *«Βλέπω σάν ἕναν ἄλλο, νέο παράδεισο τήν Παρθένο, ἡ ὁποία φέρει στους κόλπους της τόν Λόγο τῆς ζωῆς, πού κάποτε τό ἅγιο Χερουβείμ τό φρουροῦσε γιά νά μὴν τό ἀγγίξουν. Αὐτό ἦταν ἀνέγγιχτο παλιά, τώρα ὅμως αἰσθάνομαι τή ζωοποιό πνοή, πού κάποτε μέ ἔκανε ζωντανό καί ἔμψυχο, ἐνῶ ἤμουν ἀψυχος πηλός».* Ὅπως βλέπουμε, ἡ γέννηση τοῦ Κυρίου ἀποκαθιστᾷ τήν παραδείσια ἀφθαρσία καί λειτουργεῖ ὡς μία ἀρχή νέας ζωῆς γιά τόν Ἀδάμ.

Ὁ ὄγδος οἶκος καί ὁ ἕνατος συνεχίζουν τίς παρακλήσεις τοῦ Ἀδάμ, ἀλλά καί τῆς Εὐας πρός τήν Θεοτόκο.

Στόν δέκατο καί στόν ἐνδέκατο οἶκο ἡ Θεοτόκος συμπάσχει μέ τούς προγόνους της καί διπλώνει πρόθυμη νά τούς βοηθήσει. Τό ἀποκορύφωμα τοῦ ὕμνου ἔρχεται στόν δωδέκατο οἶκο, ὅπου ἡ Θεοτόκος μπαίνει στή φάτνη καί μέ ταπεινώση παρακαλεῖ τόν γιό της μέ τά ἀκόλουθα συγκινητικά της λόγια: *«Ἐπειδή, τέκνον μου, μέ τή θεϊκή συγκατάβασή σου, μέ ἀνύψωσες, τώρα ἡ φτωχή μου γενιά, μεσολαβήτρια ἐμένα, σοῦ ὑποβάλλει ἕνα αἴτημα. Ὁ Ἀδάμ ἤρθε σέ μένα στεναζόντας πικρά, καί ἡ Εὐα θρηνεῖ μαζί μέ αὐτόν πού λυπᾶται».*

Γιά ἕναν γνώστη τοῦ τυπικοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς, ἡ Θεοτόκος παρουσιάζεται ὡς κάποιος πού ὑποβάλλει ἕνα αἴτημα στόν αὐτοκράτορα. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι στόν δέκατο τρίτο οἶκο ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκόμα βρέφος, ἀνασπκάνεται μέσα στή φάτνη καί ὑπογράφει τό αἴτημα τῆς Θεοτόκου: *«Λαβών αὐτά ὑπέγραψε»*, μέ τίς τρεῖς αὐτές λέξεις ὁ Ρωμανός

δηλώνει συνοπτικά τό νόημα τῆς Θείας Οἰκονομίας. Τά λόγια τοῦ Χριστοῦ πού ἀκολουθοῦν εἶναι σαφεῖ: «Ἄν δέν ἤθελα νά τοὺς σώσω αὐτούς, δέν θά κατοικοῦσα σέ σένα, δέν θά ἔλαμπα μετά ἀπό σένα». Καί συνεχίζει στόν δέκατο τέταρτο οἶκο: «*Τυλίγομαι μέ σπάργαλα γιά χάρι ἐκείνων πού φόρεσαν τοὺς δερμάτινους χιτῶνες κάποτε. Τό σπῆλαιο εἶναι εὐχάριστο γιά ἐκείνους πού μίσησαν τήν τρυφή καί τόν παράδεισο, καί ἀγάπησαν τή φθορά*». Ὅπως βλέπουμε ἡ Θεία παρέμβασις ἀποκαθιστᾷ τόν παράδεισο διά μέσου τῶν πιό ταπεινῶν πραγμάτων τῆς γῆς, δηλ. τῶν σπαργάνων καί τοῦ σπηλαίου, τά ὁποῖα ἀναδεικνύονται σέ ὄργανα τῆς ἀνθρώπινης σωτηρίας. Ὁ Ἰησοῦς, ὁμως, στόν ἴδιο οἶκο προκαλεῖ τή Θεοτόκο νά τόν ρωτήσῃ κάτι ἄλλο: «*Ἄν μάθεις καί τό ἄλλο πού πρόκειται νά κάνω, ὧ ἐσύ σεμνή, θά σέ ταράξει αὐτό πού πρόκειται νά συμβεῖ μαζί μέ ὅλα τά στοιχεῖα τῆς φύσεως, ὧ Κεχαριτωμένη*».

Οἱ τέσσερις τελευταῖοι οἶκοι τοῦ πονήματος εἶναι ἀφιερωμένοι στήν ἀποκάλυψη τοῦ Κυρίου γιά τό Σωτήριο πάθος. Ἡ Θεοτόκος ρωτᾷ μέ ἀγωνία τόν Κύριο τί πρόκειται νά συμβεῖ καί ὁ Κύριος στόν δέκατο ἕκτο οἶκο ἀπαντᾷ: «*Αὐτόν πού κρατάει στά χέρια θα τόν δεῖς σέ λίγο μέ χέρια τρυπημένα ἀπό τά καρφιά. Ἐπειδή ἀγαπῶ τό γένος τό δικό σου. Αὐτόν πού τώρα ἐσύ γαλουχεῖς, ἄλλοι θά τόν ποτίσουν χολή. Αὐτόν πού τώρα ἐσύ φιλᾷς, ἄλλοι θά τόν γεμίσουν μέ ἐμπυσιμούς. Αὐτόν πού ἐσύ τόν ὀνομάζεις "ζωή" θά τόν δεῖς νά κρέμεται στόν σταυρό*». Στόν δέκατο ἕβδομο οἶκο ἡ Μαρία κλαίγοντας ἐκφράζει τήν ἀπόγνωσή της. Ὅμως, στόν δέκατο ὄγδοο καί τελευταῖο οἶκο τοῦ ποιήματος ὁ Χριστός τήν καθησυχάζει μέ τό εὐχάριστο ἄγγελμα τῆς Ἀναστάσεως, ὅποτε ἡ Θεοτόκος σπεύδει νά δώσει τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στόν Ἀδάμ καί τήν Εὐα.

Ὅπως βλέπουμε, ἡ Θεοτόκος στόν ὕμνο αὐτό γίνεται ἡ ἴδια φορέας καί ὑποκείμενο ἑνός Εὐαγγελισμοῦ. Ἐκεῖ ὁ ὕμνος συνδυάζει δύο βασικά «*μοτίβα*», τῆς Γεννήσεως καί τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἀναμφισβήτητα ἡ Παρθένος εἶναι ἡ βασική πρωταγωνίστρια τοῦ ὕμνου αὐτοῦ. Μέ αὐτό ὁ Ρωμανός θέλει νά δηλώσῃ ὅτι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου καλεῖ καί τί δική μας φύση νά συνεργήσῃ σέ αὐτό, καί χρειάζεται καί τί δική μας ἀποδοχή. Ἔτσι ὁ Ρωμανός καταπολεμᾷ τόν «*μονοφυσιτισμό*», τονίζοντας τή σύμπραξη καί τῶν δύο στοιχείων, θείου καί ἀνθρώπινου, στήν ἐπίτευξη τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.